

„Minden forradalom úgy bukott el, hogy győzedelmeskedett...”

Mintha csak Angyal István búcsúlevelének akarna eleget tenni Eörsi István. Annak az üzenetnek, hogy „Ne hagyjátok, hogy úrrá legyen rajtatok az emlékezés!” Eörsinek láthatóan nem smakkol a nagy felhajtás, a negyvenedik évforduló, az egész csinnadratta, ami ilyenkor szinte kötelező. S az se nagyon – micsoda abszurd finitora a sorsnak! –, hogy még egy iskolába is meghívták – mint „nagy idők nagy tanúját”. „Ez Kádár bosszúja!” – mondja borúsán nevetve, hiszen még a legelevenebb fantáziával sem képzelhette volna, hogy afféle „veterán” lesz belőle. Persze nem is lett. A veteránok csak a múltról szeretnek beszélni, Eörsi pedig a jelenről.

GYÉMÁNT MARIANN

◆ Már tíz évvel ezelőtt azt írta, hogy időszerűtlenebb az 56-os forradalom céljai. Most pedig megismételte ezt, hiszen nyilvánvaló, hogy mind az igazi szocializmus, mind a munkásönkormányzat, mind a semlegesség időszerűtlenebb, mint valaha. Ugyanakkor az 1990-ben kialakult rendszer valamiképpen 56 örökösének tartja magát. Hogy gondolta ezt a rendszerváltás előtt? Milyen társadalmi berendezkedést szeretett volna?

◆ Nézze, 1988 körül még senki sem merte azt kimondani, hogy kapitalizmust akar, mert ennek a szónak olyan rossz volt a csengése. Tisztán emlékszem egy vitára, amely az SZDSZ megalakulása után, egy országos tanácsi ülésen zajlott. Akkor azt mondtam valakinek – a név most mellékes: Mondd ki, hogy kapitalizmust akarsz! És nem bírta utánam ismételni. Nagyon kevesen gondolták végig a mi köreinkből azt, hogy a piacgazdaság kialakításához nálunk szükség van egy ideiglenes – vagy ki tudja, mennyi ideig tartó – vadkapitalizmusra, amelynek szociális, morális következményeiről nem óhajtottunk gondolkodni.

◆ S közben szociális piacgazdaságról volt szó...

◆ Igen. Mindenki szociális piacgazdaságra gondolt. De azt nem tudtuk előre, hogy a Nyugat a Szovjetunió megszűnésére úgy reagál, hogy rögvést kezd leépíteni a szociális államot.

◆ Tehát a Szovjetunió megléte tartotta fenn Nyugaton a szociális juttatásokat?

◆ Nem állítom, hogy egyedül a Szovjetunió. De az már világos volt a húszas évek elején is, hogy a Szovjetunió pusztán léte egész sereg szociális intézkedést kényszerített ki a nyugati államokból. Akkor még a Szovjetunió képmutatása és szörnysége nem lepleződött le, és bizony a Szovjetunió nagyon vonzó volt Németországban, de még Angliában is. Ehhez aztán hozzájárult a harmincas évek világválsága is, amely a Szovjetuniót valamiféle vonzó alternatívának kezdte mutatni. Ez ellen csak az volt az orvosság, hogy – ahogy Lukács mindig mondta – volt egy-két politikus a huszadik században, aki képes volt rá, hogy ne az egyes tőkecsoportok partikuláris érdekeit, hanem az összkapitalizmus érdekeit nézze. Lukács két ilyen embert említett meg: Rooseveltet és Kennedyt. Nekik volt hajlamuk rá, hogy átlássák: a rendszer versenyképtelen, ha nem sikerül egy bizonyos osztály érdekeit képviselni a kapitalizmuson belül.

◆ Ennek volt hát köszönhető a jóléti állam...

◆ Ennek. És amikor a Szovjetunió megszűnt, akkor a harmadik világ szörnnyű kiszolgáltatottsága rendkívül kedvező lett a kapitalisták szempontjából, mert állandóan zsarolhatják vele a legfejlettebb országok munkásságát. Mondván, ha nem hajlandók belemenni a szociális vívmányok egy részének leépítésébe, akkor majd kivonják a tőkét. Ezt 89-ben nem láthattuk.

◆ Olyan kapitalizmusra gondoltak, amely megtartja a szociális vívmányokat?

◆ Amely kiépíti őket. Mert nálunk ki se épültek. Kiépült egy másfajta rendszer, amelyről világos volt, hogy nem tartható. De azt, hogy Magyarországon piacgazdaságnak kell következnie, én is elfogadtam, mert láttam, hogy csak egyetlen alternatívánk van: vagy a Nyugathoz csatlakozunk, vagy lesüllyedünk a harmadik világ szintjére. Ennél a piacgazdaságot jobbnak tartottam, de gyanakodva tartottam jobbnak, mert megítélésem szerint Nyugaton most éppen egy olyan fejlődés kezdődött meg, amely működőképességben ugyan összehasonlíthatatlanul jobb, mint az úgynevezett álszocialista rendszer volt, de az emberiség pusztá fennmaradását sem tudja garantálni. Hiszen az erős tőkecsoportok közvetlen érdekeit elébe helyezi az emberiség távlati érdekeinek. A nagy probléma az, hogy az emberek mekkora tömegét kell érdekeltté tennie az állapotok fenntartásában, és hol van az a pont, ahol az emberek nem hajlandók beletörődni érdekeik folyamatos csorbításába, még akkor sem, ha nincs alternatív gazdasági elképzelés. Ez Magyarországon is probléma, nevezetesen az, hogy mi az, amit még elviselnek az

emberek. Akkor, amikor látják, hogy tönkremegy a család, a szerelem, a morális értékek. Amikor már csak a hatalom fontos, és a közvetlen haszon. Ezt a szituációt ábrázolta Shakespeare is, anélkül hogy tudta volna, negyven év múlva jön Cromwell...

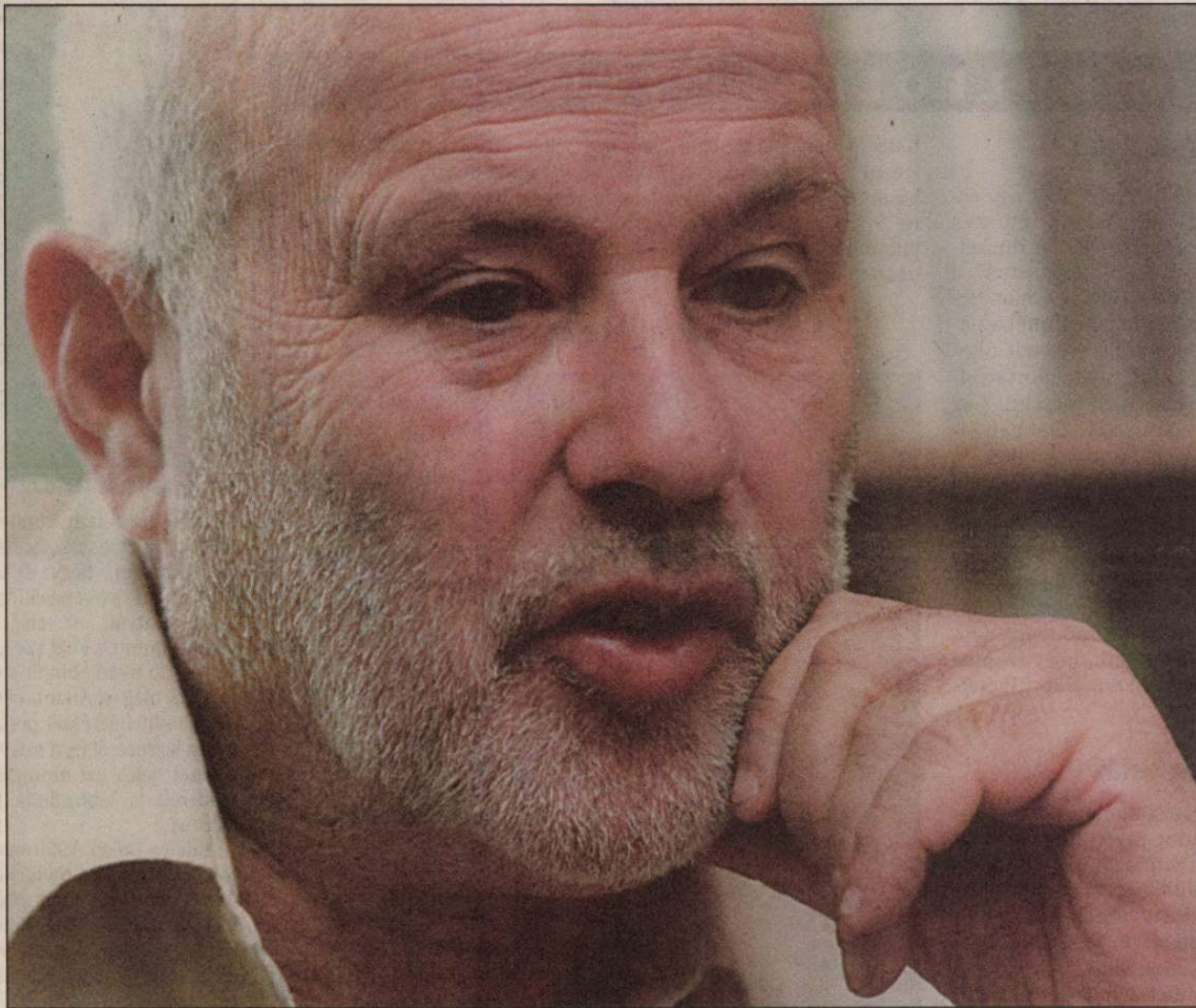
◆ Ha már az ötvenhatos követelések időszerűtlenségénél tartunk: az igazi szocializmus ábrándja mellé a munkás-önigazgatás is felzárkózott. Most éppen a privatizáció korszakát éljük. Gondoltak – megint csak a rendszerváltás előtti időkben – arra, hogy ez mivel fog jární?

◆ Bizony volt, aki végiggondolta. Ilyen értelemben viszonylag jó a lelkiismeretem. Azt mondtam, és mondom most is, hogy nagy különbség van aközött, hogy a kapitalizmus organikusan fejlődik-e ki egy

csinálhatatlanok. Ilyen értelemben 56 sem veszett el teljesen, hiszen Kádárnak tekintettel kellett lennie rá, hogy az igazságosság és a szabadság vágya a látszat ellenére sem irtható ki az emberekből. 56 a mai napig is magas etikai mércét jelent nagyon sokaknak. Olyan etikai mércét, amely révén nem pusztán az anyagi viszonyok és érdekek szabják meg az emberi hierarchiát.

◆ Ez, azt hiszem, most nagyon aktuális. Ön szerint milyen állapotban van ma a társadalom?

◆ Nagyon rossz állapotban. Botrányok vannak, s persze jobb, ha a botrányok kitörnek, mintha nem történnek ki. De az emberek azt mondják: azok is loptak, ezek is lopnak, mindenki lop... Az egész politika bűdös. S ez nagyon rossz, mert elveszi a polgárok kedvét a politikától.

(Fotó: Kleb Attila)

◆ Nemrégiben írta, hogy mindig elutasította a kisebbik rossz filozófiáját. Most viszont, ha ez a kormány elbukik, jöhet a populisták jobboldal... Ezzel az alternatívával kapcsolatban viszont valóban el kell gondolkozni a kisebbik rossz lehetőségén. Kifejtené ezt?

◆ Kétségtelen, hogy életemben először kerültem olyan helyzetbe, hogy el kell fogadnom a kisebbik rossz politikai filozófiáját, és nagyon rosszul érzem magam emiatt. Ugyanis elvileg rendkívül utálok a „kisebik rossz” elméletét, s csak úgy tudom elfogadni ezt, hogy pillanatig sem óhajtom a kisebbik rosszat jónak feltüntetni. Állandóan megpróbálok rámutatni, hogy ez majdnem teljesen elviselhetetlen. De a másik az teljesen elviselhetetlen.

◆ Az ön számára mi a legfőbb rossz?

◆ Politikailag? Minthogy a sztálinizmus visszaállítására nincs esély, a nacionalista, jobboldali, rasszista kormány a legrosszabb a számomra, s az ország számára is. Ha a sztálinista restaurációnak volna esélye, akkor a kettőt együtt említeném. De mint látjuk, a Magyar Szocialista Pártnak a leginkább kádárizmusban gyökerező része sem óhajt szocializmust építeni. Ma is borzalmasan rossz a helyzet, de nem hasonlítható ahhoz,

mint amikor Erdélybe akarunk bevonulni, amikor Boszniát akarunk teremteni Magyarországon, amikor olyan javaslatok merülnek föl, hogy mégse a nagycsaládoknak adjunk több segílyt, mert köztük sok a cigány. Ennél rosszabb nem képzelhető el most Magyarországon.

◆ Végezetül: az 56-os szervezetek között mintha megszűnni látszana az az acsarkodás, amely az előző kormány idején volt tapasztalható. Ön is így látja ezt? Vagy csak lappang valami?

◆ Lappang valami. Mert az előző kormány a hónapok alatt nyúlt, uszította őket... De az kétségtelen, hogy itt ezeket tették tönkre, munkásokat, szegényeket, akik azt remélték 89-ben, hogy kárpótlást kapnak a sorsból. Elkeseredett, szerencsétlen életű emberek is vannak közöttük, akik valóban sokat áldoztak. De az igazi jobbra tolódás nem az 56-os szervezetekben van, hanem a Magyarok Világszövetségében, amely természetesen nemcsak az 56-os jobboldalt tömöríti, de az egész magyarság nevében uszít a kormány külpolitikája ellen. Ez az államilag dotált szervezet hihetetlen eszközöket használ. Legutóbb egykori barátom, Csoóri Sándor elmondta, hogy nem lehet demokratikusan kormányozni, mert a szervezetbe beépült a Securitate és a Mozsad. Ez utóbbi nyilván azért, mert a magyarok Izraelben a világszövetség támogatásával területi autonómiát követelnek... Ilyesmit harminc évig hallottunk, mármint hogy az imperialista ügynökök „belénk épültek”! S ugyanezt mondja Csoóri Sándor. Hát milyen titkai lehetnek a Magyarok Világszövetségének? Ez is mutatja, milyen módszeresen, eltorzultan próbálja a világszövetség ezt a nacionalista, túlhatalmú ázsiai és horthysta szemléletmódot elterjeszteni. Csak azt nem értem, miért adnak állami pénzeket mindehhez?

◆ Ön szerint miért?

◆ Azért, mert a szocialistáknak meg a szabad demokratáknak rossz a lelkiismeretük. Mert attól tartanak, ha fellépnek a Magyarok Világszövetsége pártpolitikája ellen, akkor azzal vádolják őket, hogy ők nem a nemzet veréből való vérek, a testéből való testek, hanem vagy internacionalisták, vagy zsidók, vagy mind a kettők egyszerre. A baloldal s a mérsékelt baloldali rossz lelkiismerete ugyanúgy gátolja a társadalmi tisztázódást, mint a korrupciós ügyek és a botrányok.

◆ Hol lesz 23-án?

◆ Nem leszek vendég állami ünnepségen. Nem szeretem, ha a forradalmat együtt ünnepli az életfogytos Göncz Árpád az öt elítélők legitim utódaival.

◆ De hiszen koalícióban vannak... Aminek a szükségességét ön is elfogadta.

◆ A koalíciónak az volt a célja, hogy megmentse Magyarországot az államcsődtől. Az más, mint 56. 56 számomra egy csomó emléket jelent, rengeteg halottat, börtöntársaim nyomorát... Ez más, mint a kormányzás. A két kormánypárt nem abban állapodott meg, hogy közös a múltszemléletük. Mint ahogy a történelemszemléletük és a jövőszemléletük sem. Arra kötött alkut, hogy a társadalmi-gazdasági problémákat megoldja. És ez az adott pillanatban helyes is volt, most is ez a véleményem. És az is természetes, hogy az állami ünnepeken az államelnökök együtt parádézik a miniszterelnökkel és a házelnökkel. Csak azt mondom, hogy ez az együtt ünneplő három ember ezen a napon együtt jelképezi a forradalom égbekiáltó időszerűtlenségét.